

Prof. J. Vahel'ile
kandideerimiseks.

3. X 40. Y. Kadavil.

TARTU ÜLIKOOL
INDUSTRIAALKUNTA
3 sept 40
161
TARTU

Aino Klement.
stud. iur.

Matr. nr. 15756.

Act
2779

Eesti Vabariigi välisvõlad.

Diplomitöö.

Arvestades arvuile, et
töö on koostatud
keelaseel, hindise õppekava
võttes vastavalt
õppekava määrusele

Lopet. õigusteadus. II, XII 40. a.
20. 9. 40

[Signature]

S i s u .

E s i m e n e o s a .

1. Riigi välisvõlgnevust põhjustavaid tegureid.

2. Riigi võlgade liigitus.

T e i n e o s a .

E e s t i V a b a r i i g i v ä l i s v ö l a d .

1. Eesti Vabariigi välisvõlgu põhjustanud tegureid.

2. Eesti Vabariigi välisvõlgade loetelu, laad, otstarb ja tingimused.

3. Mõningate tähtsamate Eesti välisvõlgade käsitletu vastavate rahvusvaheliste kokkulepete põhjal.

4. Eesti välisvõlgade tasumine.

5. Eesti välisvõlgnevuse koormatus ning osatähtsus riigieelarve ja -kodaniku seisukohalt ning rahvamajanduslikult.

Riigi välisvõlgnevust põhjustavaid tegureid.

Käesoleva töö esimeses, riigi välisvõlgnevust käsitlevas üldises osas on peatatud riikliku krediidi üldküsimusil, kusjuures on peale välisvõlgnevuse küsimuse ka puudutatud üldküsimusi riikliku krediidi alalt üldse, s.t. on peatatud üldjoonis ka riigi siselaenude küsimusi, sest riikliku krediidi käsitlemisel on raske välisvõlgnevuse küsimust täiesti eraldada sisevõlgnevusest, kuna need küsimused on teineteisega tihedalt seotud. Muidugi on sisevõlgnevuse küsimusi rii-
va tud ainult möödaminnes, kuna vastavalt töö teemale on esi-
kohale tõstetud välisvõlgnevuse küsimused, eriti töö teises, spetsiaalses osas, kus käsitlemise aineks on ainult Eesti välisvõlgnevuse küsimus.

Riigi ülesanded on uemal ajal väga laialdased. Nende ülesannete teostamiseks vajab riik mitmesuguseid tuluallikaid, millest laekuvad vajalised summad riigi ülesannete teostamiseks. Riigieelarves on kindlaks määratud summad vajalike kulutuste katteks, Ühed riigi ülesanded, mis kulutusi nõuavad, on harilikult korrapärased, aastast-aastasse korduvad, näit. haldusaparaadi ülalpidamine, kulutused rahvaharidusele, hoolekandele jne.. Teised kulutused on erakorralise iseloomuga esinedes ebakorrapäraselt üle mitme aasta, näit. kulud uue raudtee ehitamiseks, erakorraline tagavarade soetamine riigikaitse alal, sõjapidamise kulud jne. . Ühed erakorralistest kuludest võivad tagasi laekuda näit. - uus raudtee hakkab tulusid andma, või uuesti rajatud majanduslikud ettevõtted suurendavad rahvamajandusliku tootmisvõimet ja seega ka riigi tulusid, või jälle kulutused suurte ühiskondlike reformide teostamiseks, kuigi ei anna otseselt tagasi kulutatud summasid, siiski ~~h~~audselt tõstavad üldist rahvamajan-

duslikku taset (näit. maareformi teostamine).

Sündmused, nagu sõda, nälg, uputused võivad põhjustada erakorralisi kulusid, mis suurendavad küll kapitali kasvu, aga esinevad puhta kuluna. Erakorraliste kulutuste resultaadinä võib esineda 1). uue alalise kapitali loomine, mille tõttu tulevikus tuleb vähem kulutada vastaval alal, või esineb suurenenud ning elavnenud tootlikkus - rajatakse uusi ettevõtteid, mis annavad riigile tulu või vähemalt katavad protsendid ja kapitali kustumise; 2). kulud, mis tingitud mitmesugustest paratamatuid sündmustest ning milgi kombel ei suurenda riigi tootvaid jõudusid, vaid selle vastu kurnavad neid (näit. sõjad).

Kõiki selliseid erakorralisi kulusid peab riik ühel või teisel viisil katma. Üldreeglina korralised kulud kaetakse ka korraliste tuludega - maksudest, varandustest, ettevõttest, erakorralised kulud aga tulevad katta erakorralistest tuluallikatest saadavate tuludega, kaasajal peamiselt riikliku krediidi abil, s.t. riiklike laenudega. Need erakorralised tulud võivad laekuda, kas vabadest sisemaalistest kapitalidest, häirimata rahvamajanduse huve, või jälle nende kapitalide eemaldamisega nende tootmise ülesandest, seega teatavate häiretega rahvamajanduslikule tootmisprotsessile.

Teiseks võib erakorralise tuluallikana esineda välislaen, s.t. tulu välismaistest kapitalidest.

Laenu allika seisukohalt lähtudes, tuleb otstarbekamaks pidada siselaenu, kuna sel korral protsendid jäävad sisemaal, s.o. oma riigi tootmisprotsessi ringkäiku. Välislaenu korral protsendid lähevad välisriiki ja ühtlasi võib tekkida ka võlgnik-riigi sõltuvus võlausaldajast riigist.

Kui võrd võimalik, on soovitatav erakorralisi kulusid katta maksude tõstmisega, kuna krediiti tuleb kasutada vaid sel juhul, kui on olemas sisemaisi vabu kapitalid; vältida aga tuleks laenu mittevabade kapitalide arvel, kuna see häiriks

tunduvalt raha ringvoolu.-Kuid tegelikus riikliku elus võib osutada võimatuks maksude tõstmisega soetada erakorralisi tulusid, sest kodanike maksuvõimel on oma piir, mida ei saa ületada. Kodanikud võivad juba niigi ülepingutatud olla ja uue maksukoorma pealepanemine oleks tegelikult võimatu. Siis ei jää teist teed, kui kasutada krediiti erakorraliste kulude katteks, s.t. riigil tuleb teha kas sise- või välislaene.

Riigi võlgnevust põhjustavad, nagu öeldud, riiklikus elus ilmnevad erakordsed asjaolud, mis nõuavad riigikassalt suuri ohvreid. Võlgnevust võib põhjustada ka asjaolu, et laekumiste ja kulutuste vahel puudub tasakaal, näit. riigil on paratamatud väljaminekud aasta algul, mis nõuavad suuremaid summasid, kuid tulu maksudest jne. laekuvad alles aasta lõpu poole. Vahe väljaminekute ja laekumiste vahel tuleb tasa teha riikliku krediidi abil. Kuid riikliku krediidi peapõhjuseks on ikkagi erakordsed asjaolud, mis suuremaid kulusid nõuavad. Ebatavalised tungivad nõuded riigikassale võidakse rahuldada ainult riikliku krediidi abil. Sellised erakordsed nõuded tõusetuvad enamasti riigikaitse alal, kuid sageli ka rahvamajanduse ja kultuuri huvides. Kuna selliseid vajadusi harilikudest tuludest katta ei saa, siis ei jää teist teed, kui kasutada krediiti. Ka siis kui olekski võimalik mõnel juhul erakordseid nõudeid katta, näit. maksude suurendamisega, poleks see otstarbekohane ega õiglane, sest pole õige üleliia koormata kaasaegset generatsiooni suurte maksudega selliste riiklikkude vajaduste ja uuenduste teostamiseks, mille tulemusi nautivad peamiselt tulevased generatsioonid.

Teoreetiliselt on õigustatud, et tavaliste tulude kõrval maksude näol kasutamisele tuleb ka riiklik krediit vastavalt riiklikele vajadusile. Kaasaja riigid ei suudakski oma vajadusi ilma krediita rahuldada. Seega riiklik krediit moodustab olulise osa moodsas riiklikus majanduses.

Kuid oma kasuliku toime kõrval evib riiklik krediit ka negatiivseid jooni. Palju oleneb muidugi sellest, kuidas riik-

likku laenu teostatakse ja kasutatakse.

Riiklik krediit mõjutab kapitalide ringvoolu, toodangut, tulemite jaotust, kapitali protsendi taset, töötasu ja liiklemist. Vastavalt eeltäh. mõjudele tuleb lahaendada ka riikliku krediidi küsimused, s.t. tuleb arvestada nende mõju riikliku majapidamise kui terviku seisukohalt.

Et riigis sageli laenavad välisriigest, siis esineb siin negatiivse nähtena asjaolu, et laenuprotsentidena igal aastal valguvad suured summad välismaale.

Kuid asja lähemalt analüüsid nähtub, et laenuprotsentidena välisriigesse makstav summa ei tarvitse iseenesest tähendada negatiivset nähet, samuti nagu on lugu eramajanduses laenuprotsentidega. Kui laenatud kapitaliga saavutatakse toodangu tõus ja üldse rahvamajanduse elustamine, siis laenuprotsentidena makstav summa tundub saavutatud üldise rahvamajandusliku tõusu kõrval tühise ohvrina, nagu see on eramajanduseski, suurendades laenuga oma käitise toodangut, võidab eraettevõtja sellega tunduvalt ning võlaprotsendid moodustavad ainult vähese osa laenuga saavutatud üldtulust. Sageli aga riigil üldse puudub erakorraliste kulude katteks peale välislaenu teine võimalus, sest siseriigis puuduvad vabad kapitalid, või neid peaks ära tõmmatama kaaslikest investeringuist. - Hoolimata mõningaist arvustavaist seisukohtadest tuleb nentida, et kaasaja rahvamajandusliku arengu seisukohalt lähtudes moodustab riiklik krediit loomuliku ning vabliku nähte, kuna riiklikku majapidamist ei saa eraldada neist nähtusist, milles moodne majanduselu ja liiklus endaga kaasa toovad. Riiklik majandus asetseb keset moodsat krediidimajandust, on viimasega paljude sidemetega ühendatud. Riiklik majandus on mõjustatud samadest asjaoludest kui eramajanduski. Kaasaja riikliku ja majandusliku arengu astme juures osutub riiklik krediit paratamatuks; on ainult vajaline, et seda teostatakse ettevaatlikult ja kasutatakse otstarbekalt.

Riikliku krediidi juures tuleb eriti kahte momenti silmas

pidada, nimelt vajaduse ja võimaluse momenti. Riikliku krediidi vajaduse peamiseks eelduseks on riiklike vajaduste ebatavaline kasv riikliku tegevuse mitmekülgse avardumise tagajärjel. Riikliku krediidi võimaluse aluseks on järgnevad asjaolud: 1. rahvusliku rikkuse kasv ja vabade kapitalide olemasolu, millised otsivad kindlat alalist ja kasulikku mahutamise võimalust. Sealjuures on kapitalide omanikele kindlustuseks õiguliku korra ja rahvusvaheliste õigusprintsiipide olemasolu, mis tagavad kreditoritele nende kapitalide tasumise. Kindlustust pakub võlausaldajatele ka see asjaolu, et riigimajapidamise ja riigieelarve üle teostatakse seaduslikku valvet ja et riiklikul võimul on võimalik kreditoritele antud tingimusi ja lubadusi täita. Riikliku krediidi õigustamist põhjendavad lähemalt veel järgnevad asjaolud: riikliku krediidi kaudu saavutatakse vajalikud summad kiiremini ja kergemini, kui maksude kaudu, kuna viimaste resultaati oleks ^{raske} ette kindlaks määrata, muidugi eeldusel, et õnnestub krediidi operatsioon. Riiklik krediit on hõlpsaks viisiks kapitalide paigutamisele, kuna maksude kõrgendamine kui ka uute maksude sisseseadmine kutsuks esile rahulolematuse - krediidi koormatus annab aga ennast tunda alles hiljem. Maksude korral pöördub riik nende poole, kellelt ta ohvreid nõuab, krediidi juhul nende poole, kellele ta pakub tulu. Krediidi kaudu võib saavutada palju suuremaid summasid, teostada suuri ettevõtteid ja saavutada suuri sihte.

Muidugi võib riiklik krediit viia ka kergekäelisele ja hoolimatule riiklikule majapidamisele ja kui krediiti kasutatakse liialdatult, võib ta halvata teotahet ja ettevõtlikkust, pealegi võib võlgnik-riik sattuda sõltuvusse võlausaldajast-riigist, mida võis tähele panna eriti Maailmasõja ajal.

Riiklike vajaduste rahuldamine krediidi kaudu on siiski rõhuv ses mõttes, et tuleb tasuda mitte ainult laenatud kapital, vaid ka laenu protsendid. Maailmasõja ajal kasvas kohutavalt riikide välisvõlgnevus - Földes'i järgi kuuni 1 000

miljardi margani, kuna ^{enne} sõda oli suurriikide võlakoormatus ka juba üsna suur - kuni loo miljardit marka, - nii oli sõja tõttu välisvõlgnevus tõusnud kümnekordseks. Sellise võlakoormatuse juures tuli riikidel juba võlaprotsentideks tasuda aastas 50-60 miljardit marka.

Eelöeldust nähtub, et juba enne Maailmasõda oli paljude riikide võlakoormatus ületanud loomulikud piirid. Finants-teadlase Földes'i arvates ei tohiks riigivõlasumma olla üle veerandi aasta-eelarvest, kuna ainult sellise vahekorra juures riik võib veel - arvestades kõrget sõja budžetti - kolmandiku oma kulutustest muudeks riiklikeks ülesanneteks kasutada. - Samal seisukohal asus ka Prantsuse riigitegelane Thiers, kelle arvates riigi võlakoorem ei tohiks ületada kolmandikku kulutustest, vastasel korral ähvardaks riigimajapidamist katastroof. - Optimistlikumalt vaatab küsimusele finantsteadlane Leroy-Beaulieu, kelle arvates riigi võlakoorem võiks tõusta 35-40%-ni riigi-eelarvest; ületab see aga juba 45%, on seisukord rahutusttekitav.

Kuid Maailmasõja tagajärjel on paljude riikide välisvõlgnevus kaugelt ületanud eelnim. piirid, mille tõttu riigimajapidamine - kasutades uusi aluseid ja viise - on pidanud kohanema uutele olukordadele.

Seoses eelöelduga olgu veel märgitud, et kuna keskriigid Maailmasõja ajal katsusid teostada peamiselt siselaene ja ainult vähesel määral välislaene (viimasteks ei olnud neil ka kuigi suuri võimalusi), tegid liitriigid suuri välislaene, millega tasusid peamiselt sõjavarustuse, elatistarvete jne. eest. Seega hiiglasummad läksid tarbimise ja hävitamise otstarveteks, aga mitte tootmise tõstmiseks ja rikkuste juurdeloomiseks.

Sellise välisvõlgnevuse tõusu tulemuseks oli Euroopa riikide üldine vaesumine ning sõltuvusse sattumine võlasaldajast-riigist, eriti P. Am. Ühendriigest. Sellise olukor-

ra tulemuseks oli asjaolu, et kaotajad riigid eriti Saksa-
maa, ei suutnud Versailles'i lepinguga pealepandud ränki
kohustusi täita ja nende majandus oli niivõrd vankuv, et
võitjad riigid pidid omalt poolt selle korraldamiseks uu-
te krediitidega appi tulema ning rahulepinguga pealepandud
kohustusi tunduvalt piirama. Kuid ka võitjate riikide enes-
te majanduslik seisund oli sõja tagajärjel põhjani vapus-
tatud ja kulus aastaid, enne kui see vähehaaval stabilisee-
rus. -30-te aastate algul asetleidnud üldine majanduslik
kriis aga vapustas Euroopa suurriikide majandus- ja rahan-
dussüsteemi aluseid nii, et suur enamik riike, nende seas
ka võitjad liitriigid, olid sunnitud loobuma võlgade ja võ-
laprotsentide tasumisest välausaldajale-riigile -P.-Am.
ühendriigile.

Finantspoliitiline küsimus, kas riiklike vajadusi ei
saaks katta laenude asemel maksude tõstmisega, peab ära
langema, sest riiklike vajaduste tungivus, kiirus ja ulatus
teevad paratamatult vajaliseks erakorralise allika leidmi-
se laenude näol, kuna maksud ei ulatu selleks, Endistel ae-
gadel, kui riiklike vajaduste ulatus oli palju vähem, võis
veel tõusta küsimus nende katmiseks maksude kaudu, kuid ka
siis oldi sunnitud laene ette võtma ühel või teisel viisil.
Nüüdisajal võib rohkem olla õigustatud küsimus, kuidas riik
laenu tasumist kindlustab, kuigi ka sel küsimusel pole olu-
list tähtsust, sest riigimajapidamise soodsa seisundi kor-
ral leidub tee ja viis laenude tagasimaksmiseks. Peaasi, et
välausaldajal oleks kindlusetunne, et laen tasutakse, milline
tunne tekib usaldusest riigi vastu, kui riiklikku maha-
pidamist juhitakse valitsuse poolt rahvaesinduse kontrol-
li all ja sama rahvaesinduse poolt vastuvõetud riigieelar-
ve alusel.

Riikliku krediidi paremused võrreldes maksudega seisne-
vad järgmistes asjaoludes: 1. krediidi kaudu on võimalik ka-
sutada välismaisi kapitale, nii et siseriiklikud majandus-

suhted jääksid muutmatuiks või saaksid koguni uut elustust välislaenu läbi; 2.riikliku krediidi abil on võimalik saada kiirelt suuremaid summasid, nii et tungivad vajadused ja ülesanded võivad leida kohest lahendust; 3.riiklik laen teostatakse kergemini, kuna maksude tõstmine leiab alati vastuseismist. Kuid riikliku krediidi kaudu võidakse esile kutsuda ^{vapustusi} selle kergekäelisel ja hoolimatul teostamisel ja tugevasti riivata kokkuhoiu ja hoolikuse püüdeid ja tekitada rahanduslikke ja isegi poliitilisi raskusi riiklikus elus.

Finantsteaduses esineb vaade, mille järgi riiklik krediit oleks nagu eriliseks maksustamise vormiks, kusjuures maksukoorem langeb mitte ainult kaasaegsele põlvele, vaid ka tulevastele generatsioonidele. Kui näit. riik vajab suuri ressursse raudtee ehitamiseks, siis ^{on} suurte raskustega seotud selleks vastavaid summasid saada maksustamise teel, sest maksumaksjalt oleks võimatu võtta maksu kahekordselt harilikku ja erakordset -raudtee ehitamise kulude katteks.

Finantsteaduses esineb veel selline vaade, et kogu erinevus maksu ja riikliku krediidi vahel seisneb selles, et maksu korral tuleb raha kodanikult nii-öelda väevõimuga välja pressida kodaniku koormaks ja pahameeleks, kuna laenu korral sama kodanik ise pakub riigile raha.

Riikliku krediidi laialdase kasutamise korral, nagu kaudsete maksude korralgi, võib olla tulemuseks poliitilise indifferentismi tekkimine. Maksu koorma tõusmisega kasvab kodaniku huvi majandusliku ja poliitilise elu vastu. Kui aga valitsus kasutab laialdaselt krediiti, kusjuures kaasaegsele generatsioonile langeb ainult protsentide tasumine, langeb kodanike seas ka elltäh. huvi, võtab maad alalhoidlik mentaliteet, kuna riigivõlausaldajad kardavad iga-suguseid muudatusi ja uuendusi riigi elus, mis võiksid ohustavalt kajastuda nende võlapaberitel ja protsentide tasumisel. Laialdase riikliku krediidi kasutamise korral

nõrgeneb ka kodanike kontroll valitsemise üle. Kuid riiklik krediit esineb suure jõuna, ilma milleta riigil osutuks võimatuks teostada suuri majanduslikke ja kultuurilisi ülesandeid ning teha suuremaid kulutusi. Paljud kulutused riigi poolt tehakse just tulevaste generatsioonide huvides ja seega on õige, et nad kasutades nende kulutuste vilja, ka aitaksid neid kulusid tasuta. Riiklik krediit võimaldaks Stein'i väite järgi - tulevikus saadavaid tulusid kasutada olevikus.

Ühelt poolt väidetakse, et riiklik krediit loob varandusliku ebavõrdsuse, võimaldades suurel hulgal isikuil elada ilma tööta, teiselt poolt aga eitatakse seda vaadet täiesti. Riiklik krediit luues kindlad mahutamise võimalused kodanike hoiustele, virgutab seega kogumisele ja tulude säästmisele ja L. Stein näeb koguni riiklikes laenudes erilist sotsiaalset hoiukassat ("Sociale Sparkasse"). Kuid eelkõige peab rahvamajanduslik seisund olema selline, et kodanikel oleks midagi koguda ja säästa.

Riigi krediitvõime sõltub paljudest asjaoludest, milliseist olulisemad on riigi- ja rahvamajanduslikku ning poliitilist laadi. Riigimajanduslikult seisukohalt on oluline, et riigi finantsallikad maksude ja laenudega poleks koor-
matud, et riigieelarve oleks hästi korralik ja rahvaesinduse kontroll riigieelarve üle kindel. Riiklik krediit on tõhusamalt võinud areneda just väljakujunenud parlamentaarse korraga riikides. Riigimajanduslikult seisukohalt on oluline see asjaolu, et riik endale võetud kohustusi täidaks täpsalt ja kindlalt. Sel korral osutub järgmise laenu läbiviimine palju hõlpsamaks. Ka on oluline, kuidas riik laenu kasutab; riik, kes laenu produktiivseteks otstarveteks kasutab, saab teha laenu hõlpsamini. Samuti tuleb silmas pidada, et oleksid kooskõlastatud võlausaldajate ja raha paigutada soovijate huvid ja laenu tingimused.

Riiklik krediit põhjustab riigile tunduvald kulusid,

nagu emissiooni kulud koos provisiooniga pankadele, riigilaenuade valitsemise kulud, laenuprotsendid, võimalikud kursi kindlaksmääramise ja võla tagasimaksmise kulud. Siia juurde tuleksid arvata ka võimalikud riigilaenuadega seoses olevad majanduslikku, poliitilist ja moraalset laadi ohvrid.

Riigi võlgade liigitus.

Riigi võlad on väga mitmesugust laadi ja nende liigid on väga mitmesugused olenevalt võla otstarbest, kestvusest, tingimusest, emissiooni viisist jne. .

Võla kasutamise järgi esinevad kõige pealt produktiivsed ja ebaproductiivsed riigivõlad. Varem aegadel oli riik sunnitud võlgu tegema peamiselt sõjakulude katteks, või riigieelarve puudujäägi tasandamiseks. Uuema aja teeb riik sageli võlgasid tähtsate rahvamajanduslikkude ülesannete - nagu raudtee ehitamise jm., või kultuuriliste ülesannete, näit. uute koolimajade ehitamine, koolivõrgu laiendamine jm. - teostamiseks. Koos aegade kestel toimunud arenguga on muutunud arusaamine riigi ülesannetest. Kui riik oma võlasummade kaudu elustab rahvamajanduslikku tegevust, suurendab tema tootmisvõimet või rahvahariduse ja kultuurilise elujärje üldise tõstmisega kaudselt elustab ja tõstab ka produktsiooni taset, siis on kulutused produktiivsed, kuna sõjakulude katteks tehtud võlg esineb ebaproductiivsema või nn. surnud võlana.

Productiivse võla kustutamine ei ole nii tungiv, kuna võlakoorem siin kasulikkude investeringute kaudu tasandatakse.

Földes'i arvates on võlgade liigitamisega produktiivseteks ja ebaproductiivseteks teatavaid raskusi. Parem oleks tema arvates liigitada järgnevalt: produktiivsed, kasulikud kuid ebaproductiivsed. Adler'i arvates oleks õigustatud

vahetegemine otseselt ja kaudselt produktiivsete kulutus-
te ning ennast tasuvate ja miitetasuvate võlgade vahel.

Emissiooni seisukohalt vaadatuna võib riik pöörduda
kas otseselt laenuandjate poole või kasutada börsi ja pan-
kade vahetalitust, millele vastavalt kõneldakse börsi või
pankade vahetalitusel toimuvaist võlgadest ehk kaudsetest,
ning otsestest ehk avlikkudest riigivõlgadest. Otsese emis-
siooni korral toimub võlapaberite müük avalikult riigikas-
sa ja tema allasutiste kaudu, kaudse menetluse korral astub
riik ühendusse mõne pangaga või pankade grupiga (konsort-
siumiga). Kaudse laenu paremus seisab selles, et pangad tun-
nevad paremini rahaturu tingimusi ja võivad seetõttu kind-
laks määrata, millisel tähtajal on soodsam võlapabereid
kontraheerida. Kuid selle kohta tuleb märkida, et riigil on
nii olulised finantsoperatsioonid, ta on nii tihedalt seo-
tud krediidualaga ja emissioonipangaga, et ta riiklikud or-
ganid peaksid küllalt hästi tundma rahaturu olusid ja tin-
gimusi. Avaliku laenu paremused seisavad selles, et riik sääs-
tab võlategemise kulud, milliseid pankade vahetalitus nõuab.
Laenupaberite ostjad saavad need odavamalt ja võlapaberid
realiseeritakse kohe, kuna nad lähevad otseselt nende kates-
se, kes neid võlapabereid kasutavad oma kapitalide mahuta-
miseks.

Edasi kõneldakse riigi sise- ja välisvõlgadest, selle
järgi, kas võlg realiseeritakse sise- või välismaal. Peetak-
se loomulikuks, et eelistatavam on siselaen, kui see vähegi
osutub teostatavaks, s. t. kui selleks leidub sisemaal vabu
kapitale. Kui aga vabu capitale ei leidu, või neid tuleks
ära tõmmata kasulikest ettevõttest ning laen tuleks te-
ha väga ebasoodsail tinigimusil, siis on otstarbekohasem
teha laen välismaal. On õige, et välislaenult tuleb igal aas-
tal tasuda üsna suured summad laenuprotsentidena võlausal-
dajale-välisriigile, kuid see hind on väiksem, kui kasu, mis

välislaenu kaudu elustatud majandusliku tegevuse ja tähtsate riiklike ülesannete teostamisega saavutatakse. Võlgnik-riigil aga tuleb hoolitseda selle eest, et ta ei langeks sõltuvusse välausaldajast-riigist. Selline sõltuvus välisriigist võib põhjustada tunduvald kahjusid majanduslikult ja poliitiliselt.

Kui võlgnik-riigil tekib mõningaid raskusi, võib tõusetuda küsimus, kas ka võlausaldajal-riigil pole karta teatavaid raskusi. Kui võlgnik-riik langeb rahalistesse raskustesse ja ei suuda oma kohustusi täita, või kui sõjaliste vapustuste tagajärjel nõrgad riigid, kellele oli laenatud, majanduslikult kokku varisevad või hoopis kaovad, tuleb võlausaldajal-riigil tunduvald kaotusi kanda või täiesti võla tagasisaamisest loobuda. Kuid sellele vaatamata rahvusvaheline vaba kapital otsib ikkagi mahutamise võimalusi ja olukordade enam-vähem stabiliseerudes rahvusvahelises elus, laenatakse uuesti laenuvajavaile riigile, kuigi teatava ettevaatusega ning võlgnik-riigile ebasoodsamail tingimusil.

Nii sise- kui ka välislaenu võib omakorda liigitada kustutatavaks ehk tähtajalisiks ja kustutamatuks ehk rendis- või tähtajatuks laenudeks. Esimesed on sellised, mille tegemisel riik võtab endale kohustuse tasuda kreditorile kogu võla summa teatud tähtaja jooksul tervikuna või osade kaupa. Teised on sellised laenud, kus riik kohustub kreditorile tasuma ainult protsente (rendist), jättes endale õiguse kustutada võlga, millal loeb seda enesele soodsaks ja vajaliseks, kokku ostes rendise (võlaprotsentekandvad paberid) börsikursi järgi või võlakapitali tasumisega rendise nominaalväärtuse järgi.

Rendislaenu on riikliku krediidi kõrgemaks vormiks ehk spetsiaalriiklikuks vormiks, milliseid pole lubatud teha mitte üksnes eraühinguile, vaid ka omavalitsustele, isegi sellises riigis, kus valdavaks krediidi vormiks on rendislaenu, nagu näit. Prantsusmaal.

Enne Maaailmasõda olid rendislaenu suuremais Lääne-Euroopa riiges valitsevaks krediidi vormiks. Maaailmasõja ajal kasutasid nii Prantsusmaa kui ka Inglismaa siiski lühiajalist krediiti, kuna puudusid väljavaated pikaajalise krediidi kaudu vajalike summade kiireks saamiseks.

Lühiajalistest laenudest, mida iga riik kasutab kas riigimajanduslikust või haldusalalisest tegevusest tulenevaid põhjusil, oleks märkida selliseid laenukujudid nagu paber- raha ja kassatähed, vekslid, kautsjonid, hoiused riigihoiukassades ja pankades, riigi kindlustusasutistesse tasutavad preemiad jm.. Ohtlikumaks selle laenu kujuks loetakse paberraha, kuna selle kursi kõikumised võivad tunduvalt riivata ja isegi halvata rahvamajandust ja riigimajapidamist.

Mõnikord, et teha laenu kodanikule meelitavamaks ja kindlustada paremini laenu realiseerimist, riik kasutab nn. preemiate ja võiduvõimaluste süsteemi. Kujunevad loterii-laenu, mis on pikaajalise riikliku krediidi üheks varajasemaks vormiks. Selle laenu korral protsendid antakse välja suuremate ja vähemate võitadena.

Mõned finantsteadlased, näit. Wagner, eraldavad veel nn. haldus- ja finantslaene. Esimesed oleksid põhjustatud üksikute haldusalade vajadusist, teised riigieelarve üldseisundist. Földes tähendab selle kohta, et õigupoolest on kõik laenu määratud haldusvajaduste rahuldamiseks, isegi eelarve defitsiidi katmiseks tehtud laenu ei moodusta erandit, kuna iga defitsiit on ühe või teise haldusala defitsiit.

Stein iseloomustab halduslaene formaalse tunnuse alusel selliste laenudena, mis haldusorganite poolt teostatakse, kuna finantslaenu teostatakse riigi poolt seadusandlikus korras rahvaesinduse nõusolekul ja need moodustavadki päris riiklikud laenu. Õigem oleks Földes'i arvates eel- täh. laenude eraldamine ses mõttes, et halduslaenu teostatakse spetsiaalsete haldusvajaduste rahuldamiseks üksikute haldusaladel ja need laenu on provisoorse iseloomuga,

kuna riiklikud laenud oleksid need, mis suuremate finantsoperatsioonidena riikliku krediidi alal ette võetakse ja evivad alalist iseloomu ning lähtuvad majandusministrist (esimesed lähtuvad teiste ressooride minisreist).

Muudel alustel eraldatakse veel järgnevaid laenude liike: protsendilised ja protsendita laenud - selle järgi kas riik laenult protsenti maksab, nagu see toimub üldreegli järgi, või loobub protsentide maksmisest, nagu sageli sundlaenude korral, - kaugemas mõttes kehtib see ka paberraha kohta.

Siis veel laenu tähistamise järgi - nimelised s.t. omaniku või kreditori nimele tähistatavad laenud (Briefschulden) ja raamatulaenud (Buchschulden).

Kindlustuse järgi liigitatakse - kindlustatud laenud, kus kindlustusena esineb pant vallas- või kinnisvara näol (hüpoteeklaen) ja kindlustamata laenud, kus kindlustus põhjeneb ainult usaldusel riigi ja tema krediidiasutuste vastu.

Valuuta järgi eraldatakse kuld-, hõbe- ja paberlaenud.

Otstarbe järgi eraldatakse sõja-, ehitus-, investeerimis-, raudtee-, kustutuslaenud jm..

Laenu tegemisel arvestab riik rahaturu seisundit ja tingimusi ja tavalist laenu protsenti. Suurema usalduse tõttu riigi vastu ja vabade kapitalide kindlamate mahutamise võimaluste tagajärjel on riigil võimalik laenu teha võrdlemisi madalama protsendiga. Väärtpaberite väljalaskmisel võib riik pakkuda paberite tellijaile tavalist protsenti, sellest kõrgemat või madalamat. Kui näiteks 5%-ga võib võlapaberite tellimine toimuda nominaalkursiga, siis 6%-ga võib see edukalt teostuda üle pari-kursi, 4%-ga aga tuleks paberid müüa juba alla pari-kursi. Kõigil mainitud võlalaske viisidel on oma positiivsed ja negatiivsed küljed. Riigil tuleb siin toimida ettevaatlikult ja kaalukalt, lähtu-

des rahaturu üldisest seisundist ja mitmesuguseist finants- poliitilist kaalutlusist.

Praktilise^{tähtsuse} evib küsimus, mis on riigil soodsam, kas teosta väljalask al pari, määrates laenuprotsendi tavalisele tasemele, rahaturu tingimuste ja seisundi kohaselt, või teha laen vähema protsendiga ja seega alla pari kursi.

Üldiselt on väljalask alla pari kursi levinenud, kuna sel juhul võib riik protsentide arvel tunduvaid summasid säästa. Madalama protsendi korral (väljalask alla pari-kursi) saab riik ka oma krediidivõimet paremas valguses näidata, mis vastab paremini riigi väärrikusele.

Paljud finantsteadlased siiski loevad aga korrektsemaks ja otstarbekohasemaks emissiooniks pari-kursiga toimuvat emissiooni.

Teine osa, Eesti välisvõlg.

Eesti Vabariigi välisvõlgade loetelu, laad, ots-
tarb ja tingimused.

~~1. Baltimaade Tsiviilvalitsuse Maakassalt~~
~~1. dets. 1918. a. end. Vene duumarubla~~

Esimene laen saadi Baltimaade Tsiviilvalitsuse Maakassalt 1. dets. 1918. a. end. Vene duumarubla kogusummas 937 500 rubla. See oli lühiajaline laen, millest tuli maksta 5% intresse.

Samuti ~~saadi~~ tuli nõutada kaks laenu Soome Valitsuselt. Esimene neist laenudest saadi 10. dets. 1918. a. kogusummas Smk. 10 000 000. See oli üsna lühiajaline laen, kuna tasumise tähtaeg oli määratud juba 10.-le juunile 1919. a., mida tuli aga kahe aasta võrra pikendada. Laenult tuli tasuda intresse 5,75% - 9,5%.

Teiseks saadi Soome Valitsuselt sama suur summa, nimelt Smk. 10 000 000, kuid neljas osas ja neljal tähtajal. Laen oli samuti lühiajaline, kuna see tasuti juba 1920.-ks a.-ks. Sellelt laenult tuli maksta intresse algul 7,5%, lõpul 11,5%.

Edasi saadi laenuks mitmel tähtajal Soome Kansallis Osa-kepankka'lt Helsingis Smk. 1 500 000. Laen oli lühiajaline, kuna tasuti juba 1920. a. lõpul.

Prantsusmaalt saadud sõjavarustuse arvel ja Maailmasõja ajal Prantsusmaale sattunud Eesti sõdurite ülalpidamisest tekkinud kulude katteks kujunes võlg Prantsuse Valitsusele kogusummas 13 695 221 franki, milline tuli tasuda 1925. a. lõpul, olles seega ka lühiajaline laen, millelt tuli maksta intresse 5-6%.

Järgnevalt tuleb märkida toitlus- ja sõjavarustusvõlga

P.-Am. Ühendriikide Valitsusele, milline võlg koosnes kolmest osast: 1. 1919.a. -1920.a. ostis Eesti Vabariigi Valitsus O./Ü. "Revalis'e" kaudu võlgu Prantsusmaal asuvate P.Am.Ühendriikide ekspeditsiooni vägede ladudest sõjavarusust ja mitmesuguseid kaupu lõpuarvete järgi kogusummas \$ 12 213 378; 2. Eesti Vabariigi toitlusministeerium ostis Ameerika Abiandmise Komiteelt võlgu vilja, kogusummas \$ 2 714 600, millisest võlast hiljem suurem osa loeti kindituseks ja kustutati, mille tulemusena võlasumma määrati lõplikult kindlaks \$ 1 785 768 suuruses; 3. kolmas^{osa} eeltäh. võlast tekkis seemnevilja arvel, mis osteti Ameerika Abiandmise Komitee Taani osakonna kaudu, kogusummas Tkr. 634 720, mille kindlustuseks anti võlakohustus eelnim. summas. Sellest võlast tasus Ameerika Abiandmise^{Komitee} Taani osakond Tkr. 326 040, kuna ülejäänud osa jäi tasuda Eesti Vabariigi Valitsusele.

Eelnim. võla kolm osa võeti kokku põhivõlana \$ 12 066 222, millele tuli juurde arvata vahepeal tasumata jäänud intressid; samuti ei saadud ka tasuda põhivõlga 1925.a.-ni, milal kogu võlg fundeeriti \$ 13 830 000 -le pikaajaliseks, tasumisega 62 aasta jooksul.

Maaailma majandust tabanud raskuste puhul anti P.-Am. Ühendriikide sõjavõlglasile 1931.a. nn. Hoover'i moratorium üheks aastaks sõjavõlgade tasumise alal. Ka hiljem Riigikassa raske seisukorra tõttu ei saadud tähtajalisi osamakse tasuda, mille tagajärjel tasumatajäänud intresse juurde arvates kogu võlg kasvas 1. maiks 1934. a. \$ 17 787 280.

Toitlusvõlg Briti Valitsusele tekkis 1919.-1920.a., milal end. Riigikaubaagentuur ostis sõjaväe ja osalt ka kodanike varustamiseks mitmesuguseid toiduaineid ja muud varustust kokku £ 314 633.06 väärtuses. Sellest Riigikaubaagentuur tasus linade müügist saadud summaga £ 123 835.03;

Ex libi. univ. Tart.

tasumata jäänud summale £ 190 797.03 andis Vabariigi Valitsus võlakohustuse. Ühes intressidega määrati see võlg kindlaks 1. jaan-ks 1925.a. £ 251 000. 1. juulil 1931.a. oli selle võla seis vahepeal tasutud osamaksude tagajärjel £ 218 156.16 . Majanduslike raskuste ja Hoover'i moratoriumi tõttu katkestati maksmised ka sellest võlast. Tasumata jäänud intresse juurde arvates tõusis see võlg 1.4. 1934.a.-ks £ 247 525.05-le.

~~... milline laen~~ Võlg Briti Valitsusele - Briti asutustelt ostetud sõjavarustuse eest £ 917 200 suuruses, ~~milline laen~~ oli 1931.a.-l £ 897 048 .Sellest ajast ei ole ka selle võla tähtajalisi osamakse tasutud,mille tõttu see võlg - juurde arvates tasumata jäänud intresse - tõusis 1934.a.-ks £ 986 820-le. Mõlemad eeltäh. laenud kujunesid pikaajalisteks,kuna ^{nad} vastavate kokkulepete alusel tasumise suhtes sellekohaselt fundeeriti.

Kõik eelkirjeldatud laenud on ~~... üldiselt~~ üldiselt tuntud nn. sõjavõlgade nime all.

Allpool järgneb lühike ülevaade välislaenudest,millised on tehtud riigi majandusliku elu ülesehitamise eesmärgiga. Need laenud on järgmised:1. Põllumajanduslik kaubakrediit Rootsi Valitsuselt - tekkis 1924.- 27.a. ,millise aja jooksul imporditi Rootsist võlgu mitmesugust põllumajanduslikku inventaari,seemnevilja,väetisaineid ja tõukarja - kogusummas Rkr. 1 021 889 väärtuses. Mainitud laen määrati Majandusministeeriumi operatsioonifondiks,kuid selle tõelisiks realiseerijaiks ja tasujaiks fondile on järgnevad ettevõtted: Eesti Tarvitajate Keskühisus - Rkr. 479 809, Tallinna Eesti Majandus-Ühisus - Rkr. 98 750, Tartu Eesti Majandus-ühisus - Rkr. 58 581, P.K. "Estonia " - Rkr. 310 000 ja Põllutööministeerium - Rkr. 74 749.

1934.a.-ks oli sellest võlast Rkr. 480 000, tasuda jäi

veel Rkr. 541 289. Tasumine toimub osamaksudega kaks kor-
da ^{aastas} aastas Rkr. 53 000.

2. Briti firmalt " The Royal Exchange Assurance " tehti laen £ 130 000 suuruses, millise laenu otstarb oli raudtee materjali muretsemiseks. Laenule anti Briti Valitsuse garantii ja realiseeriti 1926.a., kusjuures tasumine pidi toimuma kümne aasta jooksul alates 1927.a.-st ühesuurustes osades ä £ 13 000 aastas.

3. Eesti Vabariigi 7%-line välislaen ehk panga- ja rahareformilaen tehti 1927.a. Rahvasteliidu kaasabil Riigikogu poolt vastvõetud välislaenuseaduse põhjal ning realiseeriti kahe panga kaudu - Londonis - "The Midland Bank Limited" £ 700 000 - kursiga 89,5% ja New York'is - "Hallgarten ja Co " kaudu \$ 4 000 000, kursiga 89,25%.

Laenu realiseerimisest saadi välis valuutat kogu summas £ 1 361 635, millest anti Eesti Pangale pikaajaliste aktive eest £ 1 000 000 ja uuele riiklikule hüpoteekpangale £ 350 000 ning jääk £ 11 635 Riigikassasse.

Tasumise tingimused olid vastava kokkuleppe põhjal järgmised: tasumise tähtaeg määrati 40-le aastale, seega on siin tegemist pikaajalise laenuga; intresse tuli maksta 7% ja kindlustuseks tuli pantida tulud aktsiisidest - nimelt tubaka, õlle ja tuletikkude aktsiisi tulud.

Laenupaberid lasti käibeale - dollarobligatsioonidena keskmise kursiga 58,84% ja naelsterlingobligatsioonidena - kursiga 65,79% .

4. Võlg Briti firmale " Vickers Limited " tekkis sel teel - 1929.a., et Eesti Vabariik vastava seaduse alusel omandas mainitud firmalt A.-S. "Vene-Balti Selts" tehaste kinnisvarale kinnistatud kaks blankoobligatsiooni Kr. 1 021 111 väärtuses £ 20 000 eest. Võla tasumiseks määrati kümneaastane tähtaeg ä £ 2 000 aastas.

5. Laen Rootsi firmalt " Svenska Tändsticks Aktiebolaget "

Mõningate tähtsamate Eesti välisvõlgade

käsitelu vastavate rahvusvaheliste kokkulepete

põhjal.

Olles eespool üldisis põhijoonis vaadelnud Eesti Vabariigi välislaene - nii nn. sõjalaene kui ka majandusliku ülesehitamise otstarbel tehtud välislaene, tuleks lähemalt käsitleda mõnda olulisemat neist välisvõlgadest vastavate rahvusvaheliste kokkulepete põhjal. kõige pealt tuleks käsitlusele 1927.a. 7%-line välislaen, siis P.-Am. Ühendriikide sõjavõlg ja viimaks Briti sõjavõlg.

1. 1927.a. 7%- line välislaen ehk nn. panga- ja rahareformi laen.

Eeltäh. 1927.a. 7%-lise välislaenu teostamine toimus Rahvasteliidu kaasabil ning selle laenu seadus võeti vastu Riigikogu poolt 3. mail 1927.a. Selle seaduse järgi volitatakse Vabariigi Valitsust tegema välislaenu Genfis lo. dets. 1926.a. allakirjutatud protokollis ettenähtud suuruses ja tingimustel. Vabariigi Valitsusele antakse õigus määrata eeltäh. protokollis art. 1 § 4 ettenähtud ja Rahvasteliidu finantskomitee eriti nimetatud isiku poolt heakskiidetud laenu tingimused, emissiooni kursi, intresside kõrguse, amortisatsiooni, annuiteetide summa, laenu emiteerimise ja üleandmise kulud.

Vabariigi Valitsuse otsusega 11.märtsist 1927.a. rati-
fitseeriti Rahvasteliidu protokoll raha- ja pangareformi

kohta Eestis, milline allakirjutatud rahaministri poolt Genfis 16. dets. 1926.a.

Eesti Vabariigi Valitsus eeltäh. protokollis sissejuhatava osa kohaselt tegi Rahvasteliidu finantskomiteele ettepaneku võimaldada Eesti Vabariigile teha välislaenu Rahvasteliidu toetusel, eesmärgiga kasutada saadavat laenusummat Eesti raha kulla ehk kullakursi alusele viimiseks ja vabastada Eesti Pank aktivadest, millised pole sobivad emissioonipangale ning asutada hüpoteegipank viimase ülesande täitmiseks.

Rahvasteliidu Nõukogu kiitis heaks eeltäh. protokollis eeskirjad ja määras Eesti nimel allakirjutaja, kes selleks tarviliselt volitatud ning fikseerib Eesti Vabariigi nimel aktsepteerib protokollis fikseeritud laenu tingimused.

Protokollis art. 1 räägib järgnevaist laenu üldtingimustest. Laenu üldsumma fikseeritakse £1 350 000-le, millele lisatakse juurde laenu emissiooni, läbiräkimiste ja üleandmise kulud.

Eesti seadusandlikud asutused kohustuvad art, 5. ette nähtud seadusandlikud aktid kinnitama. Laenusummat võib kasutada ainult protokollis märgitud eeskirjade kohaselt. Laenu kapital ja intressid kuuluvad maksmisele Eesti Valitsuse poolt ilma ühegi mahaarvamiseta maksude, lõivude või muude kohustuste näol Eesti riigi kasuks.

Laenu tingimused, emissiooni kurss, intresside kõrgus, amortisatsioon, emiteerimine, läbiräkimiste ja üleandmise kulud tulevad ette panna heakskiitmiseks Rahvasteliidu finantskomitee poolt selleks eriti määratud isikule. Samal viisil kiidetakse heaks ka annuiteedi summa.

Realiseeritavast ^{laenust} saadav summa tuleb maksta eriarvele Rahvasteliidu Nõukogu usaldusmehe määramisel, millist arvet kasutab see usaldusmees ise või tema poolt selleks nimetatud isikud.

Nii on kindlaks määratud art.1. järgi Rahvasteliidu usaldusmehe kontroll laenutingimuste ja protokollide eeskirjade täitmise üle laenu kasutamise ja tasumise suhtes.

Protokollide art.2. kohaselt annab Eesti Valitsus laenu kindlustuseks järgmised riigi tulud: aktsiisimaksud tubakalt, õllelt, tuletikkudelt ja muilt vähemalt artiklitele.

Eelnim. tuludest kaetakse esijoonel laenu intressid ja amortisatsioon, ühes summaga mõne varem ^{laenu} intresside ja laenu enese tasumiseks. Eesti Valitsus tunnustab, et need tulud on koormatud just selleks otstarbeks. Eeläh. tulusid ei või kasutada ühegi uue laenu kindlustamiseks ilma käesoleva laenu usaldusmehe nõusolekuta.

Eesti Valitsus ei või teha ühtegi korraldust, mis ohustaks laenu obligatsioonide omanike kindlustust.

Kui usaldusmehe otsuste puhul käesoleva laenu asjus Eesti Valitsus 14 päeva jooksul otsuste teatamisest arvates apelleerib Rahvasteliidu Nõukogule, siis tulevad need otsused viimase poolt kinnitada. Samuti on Eesti Valitsusel samal alusel õigus apelleerida Rahvasteliidu Nõukogule, kui usaldusmees nõuab lisakindlustuse andmist, leides et laenu teenistuseks määratud kindlustus - tuluallikad on finantsaasta veerandi jooksul niivõrd vähenenud, et see on vähem, kui 150% ühest veerandist sellest aastast summast, mis määratud laenu intressideks ja amortisatsiooniks.

Eesti Valitsus võib ^{apellatsioon} laenu põhjendada kas faktiga, et veerandaasta üldtulu ei ole eeläh. määral vähenenud, või et nõutud lisatulud ei ole tarvilised protsentuaalse vahekorra jaluleseadmiseks.

Art. 3. kohaselt Rahvasteliidu Nõukogu määrab laenu jaoks usaldusmehe kuni laenu täieliku tasumiseni ja Eesti Valitsus aksepteerib tema funktsioone ja akte, mis tuleb teostada usaldusmehel käesoleva protokollide järgi.

Usaldusmees või tema poolt nimetatud isikud käsutavad

eriarveid, millele makstakse art. 2. § 1-s tähendatud tulud. Nende isikute tasu määratakse usaldusmehe poolt kokkuleppel Eesti Valitsusega.

Laenu emiteerimise tingimused peavad sisaldama: 1. eeskirju summade kohta, mis laenuteenistuseks usaldusmehe poolt kõrvale pannakse, nagu intressid, amortisatsioon ja muud maksud seoses laenuga; 2. usaldusmehe õigust nõuda ja koguda küllaldasi summasid puuduste heakstegemiseks, mis võivad tekkida laenu tingimustest tulenevate kohustuste täitmisel Eesti Valitsuse poolt.

Laenust realiseeritud summa tuleb kasutada järgmisteks otstarveteks: 1. Eesti Valitsus maksab Eesti Pangale üks miljon naelsterlingit panga pikaajaliste aktivade tasuks; 2. seaduse-eelnõu riigikassatähtede üleandmise kohta emissioonipangale; 3. rahaseaduse-eelnõu.

Valitsus määrab emissioonipanga juurde kolmeks aastaks nõuandja Rahvasteliidu Nõukogu soovitusel. Nõuandja õigused määratakse panga põhikirjas.

Protokolli lõppeeskirjad määravad kõige pealt, et lahkarvamised protokolli tõlgendamisel lahendatakse Rahvasteliidu Nõukogu poolt. Edasi, kõik otsused, mis Rahvasteliidu Nõukogu protokolli täitmiseks tuleb teha, võetakse vastu häälteenamusega, kuna muidu üldpoliitilises küsimuses otsused tuleb teha ühel häälel.

Protokolli autentsed tekstid on inglise- ja prantsuskeelsed. Protokoll ratifitseeritakse Eesti poolt ja ratifikatsioonikiri deponeeritakse Rahvasteliidu sekretariaadis.

Vastavalt eeltäh. protokolli art. 5. tähendatud nõudeile, esitati samas artiklis mainitud seaduse-eelnõud Riigikogule ja need võeti viimase poolt vastu üheaegselt käesoleva laenu seadusega, nimelt: 1. rahaseadus, 2. riigikassatähtede ja vahetustähtede emissiooni lõpetamise seadus ja 3. Eesti Panga põhikiri (eelnim. seadused on avaldatud Riigi Teata-

jas 1927.a. - nr. 48).

Järgnevalt tuleks seoses eeltooduga käsitleda eeltäh. seaduste üldjooni, eriti aga Eesti Panga korraldust ja ü ülesandeid uue põhikirja kohaselt.

Rahaseaduse järgi määratakse Eesti raha üksuseks kroon, mille väärtus võrdub loo/248 g puhaskulla väärtusele ja jaguneb loo-ks sendiks. Krooni kindlustamiseks on Eesti Pank kohustatud pangatähti välisraha vastu vastaval nõudmisel ümber vahetama panga põhikirja § 3-as määratud korras. Edasi määrab seadus Riigikassa õiguse vahetusraha löömise, metallisisaldavuse, liikvelelaskmise korra ja ulatuse kohta ning rahaühikute ümbervahetamise ja liikvelt ärakorjamise viisi ja tingimused.

Riigikassa- ja vahetustähtede emissiooni seadus näeb ette nende tähtede emissiooni lõpetamise, kusjuures senini liikvelelastud 500- ja 1000-margalised riigikassatähed antakse üle Eesti Pangale ja arvatakse ühesugusteks pangatähtedega. Eesti Panga poolt korjatakse riigikassatähed rahaministri ja Eesti Panga kokkuleppel määratud tähtaja jooksul liikvelt ära, vahetades need pangatähtede vastu. Ajutiselt jäetakse liikvele loo-margalised riigikassatähed ja 25-margalised vahetustähed, samuti metallvahetusraha Riigikassa arvel vahetusrahana rahaseaduse §7-as tähendatud tingimuste kohaselt, kuni Riigikassa laseb välja nende asemel vastavad metall- või pabervahetusrahad.

Sama seadus käsitab ka vähemate riigikassatähtede ja vahetustähtede liikvelt kõrvaldamise tingimusi ja nõuet, et liikvelt kõrvaldamine peab toimuma kahe aasta jooksul rahaseaduse kehtivuse algusest.

Riigikassatähtede ülevõtmisest tekkiv Eesti Panga nõudmine Riigikassa vastu kustutakse järgnevalt: 1. viis miljonit krooni tasutakse Eesti Pangale Riigikassa poolt kullas ja 2. ülejääv osa arvatakse maha Eesti Panga võlast Riigi-

kassale.

Eesti Panga põhikiri määrab lähemalt panga iseloomu ja ülesanded, kapitalid, panga struktuuri s.o. organid ja nende ülesanded, vahekorra riigiga, ar³anded ja arvete seisud, panga talitused, pangatähtede emissiooni, eriõigused, tegevuse lõpetamise, ajutise nõuandja määramise ja ülemineku määrused.

Järgnevalt tuleksid käsitlemisele mõned panga põhikirja eeskirjad seoses panga- ja rahareformiga ning välislaenu seadusega.

Iseloomult on Eesti Pank emissiooni keskpank ainuõigusega valmistada ~~ja välja anda~~ pangatähti Eesti Vabariigis ja neid emiteerida 25 aasta jooksul põhikirja kehtivuse algusest arvates, millise aja jooksul riik ise oma kassatähti, muud paber- ega metallraha peale riigikassatähtede emissiooni seaduse lõpetamise § 2.-s ettenähtud erandi, ei lase liikvele. Kolm aastat enne emissiooni õiguse lõppu võib pank paluda emissiooni õiguse pikendamist.

Eesti Panga peaülesanne on kindlustada pangatähtede väärtust, milliseks otstarbeks pank peab oma põhikirja kohaselt korraldama raharingvoolu ja krediiti Eesti Vabariigis.

Panga kapitali moodustavad: 1. põhikapital, 2. tagavara kapital juhtuvate puudujääkide katmiseks, 3. mitmesugused erikapitalid täiskogu poolt määratud otstarvete täitmiseks.

Põhikapital Kr. 5 000 000 on jaotatud 100 000 aktsiasse, nimiväärtusega 5 Kr. 50. Seega on Eesti Pank eraaktsiaselts eeltäh. põhikapitaliga.

Kõik riigi ja riigiasutuste pangaarved peetakse Eesti Pangas, millistelt arvetelt pank intresse ei maksa, -erandiks on riigi välisraha arved, milledelt pank võib maksta intresse 1% võrra madalamalt, kui pank ise saab keskmiselt neilt arvetelt.

Riigi siselaenude väljalask toimub Eesti Panga kaudu.

Riigi huvide kaitseks võib rahaminister määrata panka valitsuse komissari, kellel on õigus osa võtta kõigist nõukogu koosolekuist sõnaõigusega ning protestida iga nõukogu otsuse vastu, mis tema arvates ei ole kooskõlas seaduste ja panga põhikirjaga.

Vabariigi Valitsus määrab Rahvasteliidu Nõukogu poolt nimetatud Eesti Panga nõuandja kolmeks aastaks, kes oma kohuseid täidab täita panga huvides ja põhikirja kohaselt.

Nõuandja peab tihedat kontakti panga juhatusega ja oma kohuseid täites peab ta juhatuse kaudu ja sellega nõu pidades tegutsema, kusjuures juhatuse omalt poolt peab temale pakkuma igasugust kaasabi. Nõuandjal on õigus kõigist juhatuse, nõukogu ja täiskogu koosolekuist osa võtta ja oma seisukohti avaldada tehtavate otsuste suhtes, kui need tema arvates pole kooskõlas põhikirjaga ja nõuda nende ümberotsustamist põhikirjas ettenähtud korras.

Vabariigi Valitsus on esialgu kõigi aktsiate omanik ja täidab täiskogu ülesandeid, kuid mitte kauem kui kaks aastat pärast põhikirja kehtimahakkamist. Senikaua kui riik on panga aktsiate omanik, kinnitab Valitsus panga esimesed direktorid, kes põhikirjas ettenähtud korras valitakse nõukogu poolt.

Panga President ~~valitakse~~ nimetatakse Vabariigi Valitsuse poolt 5-ks aastaks, keda võib uuesti nimetada ametiaja möödumisel.

Senikaua kui panga aktsiad on Valitsuse käes, täidab revisjonikomisjoni ülesandeid Riigikontroll.

Põhikapitali suurendamiseks võib pank tarvitada tagavarakapitali kuni Kr. 5 000 000-ni, andes selle eest vastava arvu aktsiaid üle Valitsusele.

Pank saab välislaenust, nagu juba eespool tähendatud, üks

miljon naelsterlingit ning peab siis vastava summa eest oma väljaantud laenud kandma Valitsuse arvele ning ühe aasta jooksul tulevad kõik nende laenudega seosesolevad kindlustused ja dokumendid üle anda Valitsusele. Samal ajal peab pank Valitsusele üle andma väljaantud laenusid lo miljoni krooni väärtuses, pärast seda kui panga poolt on üle võetud ja Valitsuse eriarvelt maha arvatud riigikassatähtede emissioon.

Ühe aasta pärast ei või panka jääda Valitsuse kindlustusel laenusid rohkem, kui 15 miljoni krooni ulatuses.

Enne reformi andis Valitsus Eesti Panga kaudu laenusid mitmesugustele majandusaladele, kuna erakapitalid olid kadunud ja väliskapitali juurevoolu polnud peaaegu üldse olemas. Rahvamajandust oli aga vaja üles ehitada ja tarviliku kapitali pidi andma riik. Riigi summade laenutamine rahvamajandusele osutus paratamatuks ning põhjendatuks. Siinjuures pidi Eesti Pank kannatama mõnikord ka kahjusid, kuid üldkokkuvõttes panga omad kasud katsid alati kahjud ja jätsid riigile veel kasugi üle, nii et Eesti Pank osutus kõigest hoolimata riigi kasulikumaks ja tulukamaks ettevõtteks. Pangal tekkis raskus selle tõttu, et Valitsus rahvamajandust finantseeris just tema kaudu ja seega panga tema otsestest ülesannetest - rahaturu reguleerimisest ja rahakursi hoidmisest - juhtis kõrvale.

Teine suurem raskus oli tingitud tagavarasummade vähesusest. Pangal oleks tulnud hoida tagavarasummasid puutumatuina erakorralisteks aegadeks, kuid need olid välja laenatud ja muutunud rahvamajanduse tegevkapitaliks normaalaegadel.

Riiklikku kapitali ei saadud tagasi tõmmata ettevõttest, vaid sinna tuli uusi kapitale lisaks anda, et ettevõtted kriisiaastail 1923.-1924.a. kokku ei variseks ja küsitavaks ei muutuks juba antud kapitali tagasisaamine. Kuna riiklike tagavarasid enam ei olnud, osutus paratamatuks välislaen,

millega ühtlasi oleks võimaldunud ka pangareformi teostamine. 1927.a. välislaenuga saavutatigi see eesmärk. Eesti Pank vabanes rahvamajanduse finantseerimise ülesandest, milline ülesanne pandi selleks otstarbeks asutatud Pikalaenu Pangale. Selle uue pangatagavara ^{põhi} kapitaliks määrati 5milj. krooni ja tema ülesandeks ^{oli} rahvamajanduse krediidi vajadusi rahuldada - pikaajaliste laenudega ettevõtetele tegevuskapitaliks.

Eesti Pank võis nüüd rahulikult asuda oma otseste ülesannete teostamisele, rahaväärtuse kaitsmisele ja krediidi olude reguleerimisele, milliseid ülesandeid Eesti rahvamajanduse stabiliseerimiseks ja normaalseks arenguks tuleb pidada esmajärgulise tähtsusega ülesanneteks. Nende ülesannete teostamine, eriti krediidi reguleerimise ülesanne, nõudis Eesti Pangalt suuremaid tagavarasid, mis pärast ka pangareformi olulisem ^{ülesanne} oli - välislaenuga panga tagavarade täiendamine.

Nii andis pangareformi teostamiseks tehtud välislaen võimaluse Eesti Pangale Eesti rahvamajandust raskustest üle aidata ja teostada edukalt oma otseseid olulisi ülesandeid.

See on ka reformitud Eesti Pangale õnnestunud ja selles peitub mainitud välislaenu suur tähtsus Eesti rahvamajandusele.

2. P.-Am. Ühendriikide sõjavõla korraldamine (RT 1926 - nr.36).

P.-Am. Ühendriikide sõjavõla korraldamiseks sõlmiti vastav kokkulepe Eesti ja P.-Am. Ühendriikide vahel Washingtonis 28.okt. 1925.a., milline kinnitati Eesti Riigikogu poolt 28.märtsil 1926.a.. Eesti soovil fundeeriti nim. võlg ühes intressidega võlakohuste väljaandmise teel P.-Am. Ühendriikidele, Võlasumma määrati \$ 13 830 000-le, milline arvestatud järgmiselt:

1. fundeerimisele tulevate võlakirjade põhisumma oli\$ 13 999 145.
 2. krediitsummana arvestatud aurik "John Russi" laadungi kaotsimineku eest\$ 1 932 923.
jäab\$ 12 066 222.
 3. juurdekasvanud ja maksmata jäänud intressid kuni 15. dets, 1922. a.
- 4,25% \$ 1 765 219.
 4. kogu põhisumma ühes intressidega \$ 13 831 441.
 5. maks sularahas Eesti poolt peale kokkuleppe allakirjutamist\$ 13 831 441.
 6. kogu võlasumma, mis tuleb fundeerimisele võlakohustuste väljaandmise kaudu\$ 13 830 000.-
- Võla tasumise kindlustamiseks Eesti annab Ühendriikidele võlakohustused üldsummas \$ 13 830 000 peale parikursiga arvates 15. dets. 1922. a. ning need tulevad tasumisele seeriates viisi 62 aasta jooksul järgnevalt: esimesel maksuaastal -1923. a.- on osamaks \$ 69 000 ning see kasvab igal maksuaastal \$ 2 000 kuni \$ 19 000 ning on viimasel maksuaastal s.o. 1984. a. - \$ 530 000.
- Eesti võib oma äranägemise järgi mõne aastamaksu edasi lükata kaheks aastaks, kuid mitte enne 15. dets. 1930. a., teatades sellest ette 90 päeva. Kui seda võimalust mõne aastamaksu kohta kasutatakse, siis järgmisel aastal maksmisele kuuluvat osamaksu võib edasi lükata ainult ühe aasta võrra.
- Võlakohustuse vormi suhtes määrab kokkulepe, et see peab vastama oluliselt kokkuleppele juurdelisatud vormile ning peab olema allakirjutatud Eesti poolt tema erakorralise saadiku ja täisvolilise ministri või mõne muu tarviliselt volitatud isiku poolt. Kõik võlakohustused, mis Ühendriiki-

dele kokkuleppe põhjal antud või väljaandmisele tulevad, peavad olema tasutavad Ühendriikide Valitsusele või kellele tema käseb, ning neid tuleb välja anda sellistes nimelistes väärtustes, mis vastavad Ühendriikide Varaameti Sekretäri sellekohasele nõudele.

Väljaantavad võlakohustused kannavad intresse, millised tasutakse poolaastate viisi - 15. juunil ja 15. detsembril igal aastal - kuni 15. dets.-ni 1932. a. 3% ja sealt edasi 3,5%. - Võlakohustused tulevad tasuda nii kapitali kui ka intresside suhtes Ühendriikide kuldrahas, või Eesti valiku järgi niisugustes Ühendriikide võlakohustustes, mis antud pärast 6. apr. 1917. a. parikursiga ja arvestades intresse, kuni käesolevas kokkuleppes ettenähtud tähtpäevani.

15. dets.-ni 1930. a. on Eestil võimalik oma valiku järgi tasuda nii kapitali kui ka intresside arvel alates 15. juunist 1926. a. osamaksuga \$ 50 000, milline kasvab poolaastate viisi järgnevas maksutähtpäevaks \$ 25 000 võrra, tõustes 15. dets. 1930. a. \$ 150 000-le. - Puuduva summa võib tasuda Eesti võlakohustustega (ühes arvatud intressid varem ^{täht-} aegadel tasumata jäänud osamaksude pealt) 15. dets.-st 1930. a., millised kannavad intresse kuni 15. dets. 1932. a. 3% ja pärast seda tähtpäeva 3,5%.

Võlakohustused tasutakse seeriatega viisi igal aastal 15. dets.- kuni 1934. a. (viimane ühesarvatud). - Maksused toimuvad sularahas või Ühendriikide kohustustes - Ühendriikide Varaametis või New York'is Federal Reserve Bank'as viisil ja kujul, nagu see Varaameti Sekretärile vastuvõetav.

Eeltäh. võlakohustuste kapital ja intressid on vabastatud kõigist maksudest ja koormatustest, mida võidakse peale panna Eesti riikliku võimu või maksustamiseks õigustatud omavalitsusasutuste poolt ja tasutakse ilma ühegi mahaarvamiseta.

Kokkuleppe § 7-da põhjal on Eestile võimaldatud oma äranägemise järgi intressi maksmise tähtpäevadel 90-ne päevase etteteatamisega võlakohutuste arvel tasuta enne tähtpäeva looo-dollarilistes summates (või selle kordsetes). Selliseid ettemakse tuleks teha eestkätt nende võlakohustuste katmiseks, millised selle kokkuleppe põhjal välja antakse kapitali või intresside tasumiseks 15.dets.1922.a. kuni 15.det. 1930.a. juurdekasvanud intresside arvel ja kõigi muude võlakohustuste kapitali katmiseks, mis selle kokkuleppe põhjal välja antud ja Ühendriikide valdamisel on ning Eesti poolt võidakse ära tähendada maksmise ajal.

Käesoleva kokkuleppe § 8-das on määratud selle põhjal välja antud või väljaantavate võlakohustuste vahetus turuvõimeliste võlakohustuste vastu, mis toimub Ühendriikide Varaameti Sekretäri sooviavalduse põhjal igal ajal või aegajalt. Selle kokkuleppe põhjal antud või väljaantavate võlakohutuste vastu, mis Ühendriikide valdamisel on, annab Eesti lõpulikke graveeritud võlakohustusi turustamiseks sobival kujul nii suurtes summates ja nimelises väärtuses, nagu seda nõutakse Ühendriikide Varaameti Sekretäri poolt.

Eeltäh. tingimused ja eeldused - tasumise tähtpäevade, protsendimäärade, maksustamisest vabastamise jne. kohta on samad uute võlakohustuste kohta, nagu need olid nende võlakohustuste kohta, mis antakse tagasi vahetuse puhul.

Lõpulikud graveeritud võlakohustused antakse Ühendriikidele üle kuue kuu jooksul, arvates Ühendriikide Varaameti Sekretäri vastava sooviavalduse saamisest. Kuni lõpulikude graveeritud võlakohustuste saamiseni annab Eesti Valitsus ajutised võlatunnistused või ajutised kviitungid 30-ne päeva jooksul arvates vastava sooviavalduse päevast. Enne niisuguste võlatunnistuste Eestis müüa pakkumist pakuvad Ühendriigid neid esiteks Eestile ostmiseks parikursiga (intressid

ühes arvatud). Eestile jääb õigus niisuguste võlatunnistuste või ajutiste kviitungite väljaandmise asemel ette tasuda parikursiga ühes intressidega vastava osa võlakohustuse kapitalist, mis käesoleva kokkuleppe alusel antud või väljaandmisele tulevad ja on Ühendriikide valdamisel. Eesti Valitsus kohustub tegema korraldusi selliste eeskirjade ja määruste kehtimapanekuks, mis vajalised siinmärgitud võlakohustuste turustamise hõlbustamiseks, nagu seda peetakse Ühendriikide Varaameti Sekretäri poolt tarvilikuks.

Kokkuleppe § 9-das määratakse, et Ühendriigid annulleerivad ja annavad Eestile Ühendriikide Varaametis Washingtonis Eesti võlakirjad käesoleva kokkuleppe sissejuhatuses tähendatud kapitali summa kohta pärast kokkuleppe allakirjutamist ja Eesti poolt väljaantavate võlakohustuste üleandmist \$ 13 830 000 peale.

Nagu eelpool öeldust nähtub, on käsitletud kokkuleppe tingimused Eestile üsna tõsised koormatuse ja tasumise kohustuse suhtes, kuid on selge, et võlg tuli korraldada, sest vastasel korral oleksid tingimused muutunud veelgi raskemaks. Võlakorraldamise mõttes on kokkuleppe siiski vastuvõetav, kuna sellega on võlg fundeeritud ja selle tasumine korraldatud, mis vähegi korraliku eelarveaasta puhul ei esita Riigikassale ülejõukäivaid nõudmisi.

1931. a. antud Hoover'i moratooriumi tagajärjel on selle võla osamaksude tasumine katkestatud ja neid pole senini enam tasutud üldse.

Briti sõjavõla korraldamine.

Briti sõjavõla korraldamist käsitab vastav kokkulepe Eesti ja Briti valitsuste vahel (RT 1925 - nr. 197/198). Selle kokkuleppe järgi Eesti Valitsus tunnistab, et ta võlgneb Briti Valitsusele ~~ühel viisil~~ sõjavarus-

tuse eest £ 917 200. Selle summa tasumiseks Eesti Valitsus maksab annuiteete 1926.- 1940.a-ni igal kalendri-aastal £ 40 000 ja 1941. - 1955.a.-ni igal aastal £ 80 000. Need summad tasutakse Tema Majesteedi Pea-Maksumeistri arvele Inglise Pangas pooleaastaliste sissemaksudena 1.mail ja 1.novembril .

Pärast käesoleva kokkuleppe ratifitseerimist Eesti seadusandliku asutuse poolt esitatakse võlakohustused kokkuleppele juurdelisatud vormi järgi Briti Rahaministeeriumile, millised võlakohustused tulevad tasuta maksutähtpäeval - 1.mail ja 1. novembril naelsterlingites Inglise Pangas Londonis.

Võlakohustused makstakse ilma mahaarvamiseta ja on vabastatud igasugustest maksudest ja kohustustest, mis maksma pandud Eesti Valitsuse poolt Eesti Vabariigi piires.

Kokkuleppe art. 4.-da kohaselt, kui võlakohustust tähtpäeval mitte täiel määral ei tasuta, tuleb väljamaksmata summalt nõudmise korral 6% intressi maksta, kuni kõik täies ulatuses on tasutud.

Kokkuleppe lisas on fikseeritud Eesti Valitsuse võlaarve 1.jaan. 1921.a. Briti Valitsuse poolt antud sõjaväerustuse jne. eest järgnevalt:

Sõjaministeeriumile	£ 600 000
Admiraliteedile	£ 175 700
Õhuministeeriumile	£ 141 000
Laevanduse likvideerimise osakonnale Kaubandusministeeriumis	£ 500
Summa	£ 917 200

Eelkäsiteldud Briti sõjavõla korraldamise kokkuleppe määrab kindlaks peamiselt tasumise tingimused, millised samuti nagu Ühendriikide sõjavõla korraldamise tingimusedki, ei osutu küll just hõlpsateks, kuid ei sea ka ülesamatuid nõudeid ning on kõigiti täidetavad korraliku riigieelarve korral.

Kokkuleppe peatähtsus seisab selles, et on korraldatud üks suuremaid välisvõlgadest, milline paratamatult korraldada tuli, ning kokkuleppes on saavutatud nii võla üldsumma kui ka intresside määra ja tasumise tingimuste kohta sellised alused ja määrad, milliseid üldse kokkuleppe sõlmisel peetud läbirääkimistel suudeti saavutada.

Nii P.-Am. Ühendriikide kui ka Briti Valitsusega sõlmitud võlakorraldamise kokkulepete tingimusi on Eesti Valitsuse poolt ~~korralikult~~ täidetud kuni 1931. a. -ni, millal ülemaailmliku majanduskriisi tõttu tekkinud majanduslike raskuste tagajärjel pandi kõigi riikide sõjavõlgade kohta P.-Am. Ühendriikidele kehtima nn. Hoover'i üheaastane moratorium. Selle tagajärjel ei tasunud Eesti Valitsus oma kohustusi sõjavõlgade alal P.-Am. Ühendriikidele. Kuna majanduslikud raskused ka järgnevatel aastail edasi keetsid, siis nim. moratoriumi ^{tuli} teglikult pikendada ja sõjavõlgadest tulenevaid väliskohustusi ei tasutud ka järgnevatel aastail Ühendriikidele.

Samuti pole Eesti Valitsus Hoover'i moratoriumi maksma hakkamisest saadik tasunud oma sõjavõlgu ka Briti Valitsusele, kuna moratoriumi läbi tekkinud olukorda kasutati ka Briti sõjavõla suhtes, nagu Briti Valitsus ise seda kasutas oma sõjavõlgade suhtes P.-Am. Ühendriikide Valitsusele.

Kõiki teisi välisvõlgu, s.t. majandusliku ülesehitamise eesmärgil tehtud välisvõlgu on Eesti Valitsus tasunud ~~korralikult~~ vastavate kokkulepete alusel ettenähtud tähtaegadel ja suuruses.

Eesti välisvõlgade tasumine.

Olles eespool käsitletud kolme olulisemat välislaenu vastavate rahvusvaheliste kokkulepete alusel, tuleks nüüd üldjoonis peatuda kõigi Eesti välisvõlgade tasumise juures, mida küll eespool on juba möödaminnes puudutatud ühe või teise välisvõla suhtes.

Kõige pealt tuleks käsitleda nn. sõjavõlgade tasumise käiku, milline oleks peajoonis järgmine.

1. Võlg Baltimaade Tsiviilvalitsuse Maakassale tasuti lõpulikult ühes intressidega ja kuludega 14. okt. 1920. a. kogusummas 1 640 208 idamarka.

2. Esimene võlg Soome Valitsusele tasuti lõpulikult ühes intressidega 25. sept. 1921. a. kogusummas Smk. 11 899 098.

3. Teine võlg Soome Valitsusele tasuti lõpulikult ühes intressidega 16. okt. 1920. a. kogusummas Smk. 11 096 690.

4. Võlg Soome Kansallis Osakepankka'le tasuti lõpulikult 13. dets. 1920. a. ühes intressidega ja kuludega kogusummas Smk. 1 693 808.

5. Võlg Prantsuse Valitsusele tasuti lõpulikult ühes intresside ja kuludega kogusummas Frs. 15 654 134 - 30. dets. 1925. a.

6. Võlg P.-Am. Ühendriikide Valitsusele fundeeriti, nagu juba eespool märgitud, vastava kokkuleppe põhjal kogusummas \$ 13 830 000-le ning tuli tasuda 62 aasta jooksul - igal 15. dets., kusjuures esimene osamaks oli \$ 69 000 aastas ning kasvas \$ 2 000 - 3 000 võrra järgnevail aastail, nimelt:

1923. a.	\$ 69 000
1924. "	" 71 000
1925. "	" 73 000
1926. "	" 75 000

1927.a.	\$ 78 000
1928.".....	" 80 000
1929.".....	" 82 000
1930."	" 85 000
1931."	" 88 000

Hoover'i moratooriumi tõttu selle võla tasumine katkestati ja ka hiljem pole riigikassa raske seisundi tagajärjel tasutud selle võla tähtajalisi osamakse.

1.apr. 1934.a. oli selle võla üldseis ühes õiendamata intressidega \$ 17 787 280.

7. Toitlusvõlg Briti Valitsusele kogusummas £ 314 633.06, millest Valitsuse arvele jäi £190 797.03, fundeeriti 1.jaan. 1925.a. ning määrati kindlaks ühes intresside ja lisakuludega £ 251 000.

Kuni 1. juulini 1931.a., millal Hoover'i moratooriumi tõttu võla tasumine katkestati, oli tasutud £ 32 843.84 .

Eeltäh. tähtajal oli võla seis £ 218 156. 16 ; hiljem enam eelmainitud põhjusel võla tasumist ei toimetatud.

1.apr. 1934.a. oli võla seis ühes tasumata intressidega £ 247 525.05 .

8.Sõjavarustusvõlg Briti Valitsusele oli vastava kokkuleppe põhjal Eesti ja Briti Valitsuse vahel fikseeritud £917 200-le, mille alusel tuli tasuda 1926.a.-at alates igal aastal £ 40 000 pooleaastaliste osamaksudena - 1.mail ja 1. novembril .

1.nov. 1931.a. oli võla seis £ 897 048 , seega oli tasutud £ 20 152.

Hoover'i moratooriumi tõttu ei ole hiljem selle võla järgi maksimisi õiendatud ja 1. apr. 1934.a. oli võlg ühes tasumata intressidega £ 986 920.

Nagu eeltoodust nähtub, on esimesed sõjavõlad kõik tasutud võrdlemisi lühikese aja jooksul Eesti Vabariigi esime-

sil aastail. Suuremate sõjavõlgade alal - P.-Am. Ühendriikide ja Briti Valitsusele - on vastavalt nende võlgade korraldamise kokkulepetele tasutud igaaastaseid osamakse ühes intressidega kuni 1931.a., millal Hooveri moratooriumi tagajärjel nende võlgade osamakside tasumine katkestati ning sealt edasi ei ole enam neid maksmisi toimetatud.

Riigi majandusliku ülesehitamise otstarbel teostatud välislaenudest on Eesti Vabariigi Valitsus tasunud kõik vastava ^{kokkulepetes} ettenähtud kohustused.

Neist laenudest suurem ja olulisem on l. Panga- ja rahareformi 7%-line välislaen, kogusummas £ 1 350 000. Kokkuleppe põhjal võlg tuleb tasuda 40 aasta jooksul, kusjuures intressi määr on 7%. Kuni 1.apr. 1934.a. on tasutud dollar-obligatsioonide osas nominaalväärtuses \$ 303 500 ja tegelikus väärtuses \$ 178 559 ja naelsterling-obligatsioonide osas nominaalväärtuses £ 43 800, tegelikus väärtuses £ 28 819.

Alates 1.apr. 1934.a. on laenu tasutud järgnevalt:

eelarve- aasta	lunastati dollarobli- gatsioonide (nominaal- väärtuses)	õiendati kuponge
1934/35	\$ 55 500	\$ 241 870
1935/36	" 48 500	" 242 407.87
1936/37	" 52 000	" 225 691
1937/38	" 68 000	" 235 330.89
1938/39	" 59 000	" 241 374.60

eelarve- aasta	lunastati naelsterling- obligatsioon (nominaalväärtuses)	õiendati kuponge
1934/35	£ 8 000	£ 44 835
1935/36	" 9 300	" 45 083.10
1936/37	" 10 200	" 44 604
1937/38	" 11 100	" 43 736
1938/39	" 11 500	" 42 976.10

31. märtsil 1939.a. jäi liikvele dollarobligatsioon \$ 3 413 500 ja naelsterlingobligatsioon £ 605 500 väärtuses.

2. Laen Briti firmalt "The Royal Exchange Assurance" koguväärtuses £ 130 000 - raudtee materjali muretsemiseks-realiseeriti 13. mail 1926.a. ning tuli tasuda 10 aasta jooksul alates 31. märtsist 1927.a. igaaastase osamaksuga £ 13 000.

1935/36 eelarveaastal tasuti viimane osamaks £ 13 000 ja lunastati see laen lõpulikult.

3. Laen Briti firmalt "Vickers Limited" - kahe Vene-Balti tehaste obligatsioonile £ 20 000 - tasumiseks koguväärtuses Kr. 1 021 111 - tuli samuti tasuda 10 aasta jooksul alates 1929/30 eelarveaastast igaaastase kustutusmaksuga £ 2 000.

Viimane kapitali kustutusmaks £ 2 000 tasuti 1938/39 eelarveaastal ja kustutati seega võlg lõpulikult.

4. Rootsi Valitsuselt saadud põllumajandusliku kaubakrediidi võla - Rkr. 1 021 888 - tasumine toimub kaks korda aastas kustutusmaksuga £ Rkr. 53 000 .

1. apr. 1934.a. oli sellest võlast tasutud Rkr. 480 600 ja jäi veel tasuda Rkr. 541 289.

Võla tasumine alates 1934/35 eelarveaastast toimus järgnevalt:

eelarveaasta	kustutusmaks Rkr.	intresse Rkr.
1934/35	79 454	26 083
1935/36	83 476.31	22 061.19
1936/ 37	87 702.29	17 835.21
1937/38	92 142	13 395
1938/39	96 806.92	8 730.58
1939/40	101 707.63	4 750

Seega oli võlg lõpulikult kaetud 1. jaan.-ks 1940.a.

5. Laen Rootsi firmalt " Svenska Tändsticks Aktiebolaget" nominaalväärtuses Rkr. 7 000 000 - tuli tasuda vastava lepingu põhjal Eesti Vabariigi eelnim. Rootsi firma vahel 13. veebr. 1930.a. 28 aasta jooksul alates 1.märtsist 1935.a.

Võla tasumine toimus järgmiselt:

eelarveaasta	kustutusmaks Rkr.	intresse Rkr.
1935/36	159 873.26	453 637.34
1936/37	169 609.54	443 901.06
1937/38	179 939	433 572
1938/39	190 897.04	422 613.56

Selle võla tasumine jätkub vastavalt kokkuleppele.

Eesti välisvõlgnevuse koormatus ning osatähtsus

riigieelarve ja -kodaniku seisukohalt ja rahvamajanduslikult.

Ülevaate saamiseks Eesti Vabariigi välisvõlgnevuse koormatusest ning osatähtsusest riigieelarve ja -kodaniku ja rahvamajanduse seisukohalt vaadatuna tuleks kõigepealt näidata vastavate arvustikuliste andmete põhjal välisvõlgade üldine seis ja suurus nii nn. sõjavõlgade kui ka majandus-ülesehitamise liiku eesmärgiga teostatud välislaenude kohta Eesti Vabariigi algusest käesoleva ajani, mida katsubki anda alljärgnev tabel:

Võlgade seisu tähtpäev ja eelarveaasta	Sõjavõlad	Majanduslikuks ülesehitamiseks tehtud võlad	Kokku välisvõlad	Elarves (ühes liisaeelarvetega) lubatud summad
--	-----------	---	------------------	--

tuh. kr.-des

1.1.1920	2 645	-	2 645	48 973
1.1.1921	4 763	-	4 763	68 513
1.1.1922	66 506	-	66 506	62 250
1.1. 1923	64 322	-	64 322	73 645
1.1.1924	75 260	-	75 260	75 550
1.1.1925	75 566	426	75 992	77 563
1.1.1926	89 798	793	90 591	19 950
1.4.1926/27	89 798	824	90 622	85 807

Võlgade seisu tähtpäev ja eelarveaasta.	Sõjavõlad, Majandusli- kuks üles- ehitamiseks tehtud võlad.	Kokku vä- lisvõlad.	Eelarves (ühes li- saeelarve- tega) lu- batud sum- mad.
---	--	------------------------	--

tuh. kr- des.

1.4.1927/28	78 584	3 114	81 698	129 658
1.4.1938/29	79 750	30 349	110 099	97 538
1.4.1929/30	80 979	29 985	110 964	99 020
1.4. 1930/31	81 769	37 457	119 226	98 065
1.4. 1931/32	82 059	36 950	119 006	90 044
1.4. 1932/33	76 887	33 110	109 997	82 256
1.4. 1933/34	79 058	31 356	110 414	66 286
1.4. 1934/35	86 686	33 711	120 397	74 430
1.4. 1935/36	82 200	33 800	116 000	79 928
1.4.1936/37	80 581	32 619	113 200	90 208
1.4.1937/38	80 918	32 102	113 020	99 883
1.4.1938/39	80 196	31 102	111 298	107 084
1.4.1939/40	83 848	31 115	114 963	114 854

Eeltoodud arvulisist andmeist nähtub kõige pealt, et nn. sõjavõlad on kasvanud pidevalt alates 1922.a.-st kuni 1927/28 eelarveaastani, millal algas tagasimineku võlgade korraldamise kokkulepete tagajärjel tasutud kustutusmaksude tõttu; edasine tagasimineku on märgatav 1931/32 eelarveaastast, mil-
lal sõjavõlgade kustutusmaksude tasumine katkestati Hoover'i
moratooriumi tõttu. 1934/35. eelarveaastal näitab võlgade
 seis väikest tõusu, mis on seletatav asjaoluga, et üldvõla-
 summale on juurde tulnud moratooriumi tagajärjel tasumata
 jäänud kustutusmaksud ühes intressidega.

Edasi, võrreldes välisvõlgade kogusummat eelarves luba-
 tud summadega, nähtub, et nii mõnelgi eelarveaastal on esi-

mene ligilähedane eelarvesummale, või sama suur ehk koguni ületab selle, milline asjaolu, nagu esimesel pilgul paistab, võiks teha kõikuvaks riigieelarve täitmise ning tekitada raskusi riigimajapidamisele. Kuid asja lähemalt vaadates tuleb siin arvestada järgneva asjaoluga: suurema osa välisvõlgade üldsummast moodustavad sõjavõlad, millised on vastavate kokkulepetega korraldatud ning selle tagajärjel tuleb tasuda igaaastaseid jõukohaseid osamakse; samuti on korraldatud ka majandusliku ülesehitamise eesmärgil tehtud välisvõlgade tasumine; pealegi on pärast Hoover'i moratooriumi kehtimahakkamist sõjavõlgade osamakside tasumine koguni ära jäänud.

Sõjavõlgade koormatuse kohta tuleks eriti märkida veel järgmist: esimesed sõjavõlad, nagu eespool näidatud, tasuti kõik võrdlemisi lühikese aja jooksul ning need ei moodustanud erilist koormat meie riigieelarvele ega maksumaksjale kodanikule. Tunduvalt mõjuvama koormatuse moodustasid suuremad sõjavõlad, nimelt - toitlus- ja sõjavaruustusvõlad Briti ja Ühendriikide Valitsusele. Nende võlgade korraldamise kokkulepetega on aga nende tasumise tingimused ja kustutusmaksude igaaastased määrad osutunud ka sellisteks, et need ei esita ülesaatuid nõudeid meie riigieelarvele ning on korraliku riigimajapidamise juures kõigiti täidetavad.

Nagu juba öeldud, on pärast Hoover'i moratooriumi 1931/32 eelarveaastast nende võlgade kustutusmaksude tasumine ühes intressidega katkestatud.

Edasi nähtub eeltoodud tabelist, et majandusliku ülesehitamise eesmärgiga teostatud välislaenu moodustavad sõjavõlgadest ümmarguselt umbes 35-40% - alates 1928/29-st eelarveaastast, millal toimus tunduv tõus selle liigi võlgade alal, kuna siis olid realiseeritud kõik eespool-

loetletud selle liigi välislaenuid.

[Rahvamajandusliku ülesehitamise eesmärgiga teostatud välislaenuid moodustavad sõjavõlgadest, nagu eeltoodud tabelist nähtub, ümmarguselt umbes 35-40% - alates 1928/29-st eelarveaastast, millal toimus selle liigi võlgade alal tunduvalt tõus, kuna siis olid realiseeritud kõik eespoolloetletud selle liigi välislaenuid. Toodud võrdlusest nähtub, et majanduslikuks ülesehitamiseks, s.t. produktiivseteks otstarveteks tehtud välislaenuid moodustavad ümmarguselt 1/3 kuni 2/5-kku sõjavõlgadest, s.o. ebaproduktiivseteks otstarveteks tehtud välislaenuidest. Nii lasus riigivõlgade alal tunduvalt suurem koormatus meie riigieelarvel ja maksumaksjal kodanikul ebaproduktiivsete välislaenuid pooldest, milline nähe meie rahvamajanduse seisukohalt oli muidugi ebasoodne.

Selline olukord kestis kuni 1931/32 eelarveaastani, millal Hoover'i moratoriumi tagajärjel riigieelarvesse võeti riigivõlgade tasumiseks ainult summad majanduslikuks ülesehitamiseks tehtud välisvõlgade kustutamiseks.

Tagasimineku viimase liigi, s.t. majanduslikuks ülesehitamiseks tehtud välislaenuid alal, algab 1932/33 eelarveaastast, kuna selleks ajaks oli juba suur osa selle liigi võlgadest pidevate igaaastaste kustutusmaksude tasumisega kustutatud lõpulikult. Iga-aastaste kustutusmaksude tasumine kestis pidevalt kuni 1939/40 eelarveaastani, ~~kuni~~ vaatamata suurele selle liigi välislaenuid kustutamisele, ei ole üldine võlakoormatus sellel alal siiski tunduvalt kahanenud, kuna tasuda on jäänud veel kustutusmaksude ühes intressidega suurematel selle liigi välislaenuidelt, nimelt 1927.a. 7%-liselt välislaenuidelt ja Rootsi firmalt "Svenska Tändsticks Aktiebolaget" saadud välislaenuidelt, milliste kustutusmaksud ühes intressidega moodustavadki eelarves ettenähtud riigivõlgade tasumise krediidi.

Selle liigi välislaenude koormatuse ning osatähtsuse kohta tuleks lõpuks veel märkida, et nende laenude iga-aastased kustutusmaksud on vastavate kokkulepetega korraldamise tagajärjel riigieelarve seisukohalt vaadatuna jõukohaseks kujunenud, ning teiseks tuleb siin arvestada oluliselt tähtsa asjaoluga, et selle liigi välislaenud, olles teostatud majanduslikuks ülesehitamiseks, on seega suurendanud rahvamajanduslikku toodangut ning tõstnud üldse selle produktsioonivõimet, mis ^{tõttu} on aidanud kaudselt suurendada ka riigi tulusid ja kergendada riigieelarve täitmist, mille tagajärjel omakorda on kergenenud ka nende välislaenude kustutamise koormatus.

Välisvõlgade koormatuse ja osatähtsuse edasiseks selgitamiseks riigieelarve ja maksumaksja kodaniku ning rahvamajanduse seisukohalt tuleks lähtuda veel tegelikult igal eelarveaastal välisvõlgade kustutamiseks tasutud summade seisukohalt, võrreldes neid eelarve täitmiseks laekunud ületuludega ja maksutuludega eraldi. Selle selgitamiseks olgu toodud veel alljärgnevad tabelid vastavate arvustikuliste andmetega.

Eelarveaasta	Laekunud tulude kogusumma	Välisvõlgade (ühes protsentidega jmkuludrga) tasutud	Välisvõlgade alal tasutud kustutusmaksude % laekunud tuludest
--------------	---------------------------	--	---

tuh. kr-des.

1921	43 850	4 242	9,6
1922	64 520	4 401	6,9
1923	65 709	4 086	6,2
1924	69 663	4 797	6,9
1925	76 641	2 926	3,8

Eelarve- aasta.	Laekunud tulude kogusumma.	Välisvõlgu (ühes prot- sentidega jm. kuludega) tasatud.	Välisvõlgade alal tasatud kustutusmak- sude % laeku- nud tuludest.
--------------------	----------------------------------	---	--

tuh. kr.- des.

1926/27	83 353	5 235	6,2
1927/28	89 398	3 435	3,8
1928/29	91 913	4 558	5,0
1929/30	89 544	4 980	5,6
1930/31	84 669	5 729	6,0
1931/32	78 787	7 038	8,9
1932/33	65 737	5 929	6,9
1933/34	64 748	3 142	4,8
1934/35	73 892	3 608	4,9
1935/36	79 502	3 151	4,0
1936/37	90 207	2 849	3,2
1937/38	99 703	2 829	2,8
1938/39	107 169	2 775	2,6
1939/40	114 854 1)	2 854	2,5

1) Põhi- ja lisaelarvetega määratud summad.

Eelarve- aasta	Maksudest laekunud	Välisvõlgu (ühes prot- sentidega jm. kuludega) tasutud.	Välisvõlgade alal tasutud kustutusmak- sude % maksu- dest laekunud tuludest.
-------------------	-----------------------	---	---

tuh. kr- des.

1929/30	39 520	4 980	12,5
1930/31	37 590	5 729	15,0
1931/32	35 880	7 038	19,5
1932/33	29 350	5 929	20,5
1933/34	29 100	3 142	10,8
1934/35	31 790	3 608	11,3
1935/36	37 740	3 151	8,3
1936/37	44 220	2 849	6,8
1937/38	49 347	2 829	5,8
1938/39	54 522	2 775	5,1

Nagu eeltoodud tabelleis antud arvustikulisist andmeist nähtub, on välisvõlgade kustutussummade protsent laekunud tuludest langenud 1922. eelarveaastal võrreldes eelmise aastaga 9,6%-lt 6,9%-le, ja 1924. a-l võrreldes eelmisega 6,9%-lt 3,8%-le ja 1927/28 eelarveaastal 3,8%-le eelmise aasta 6,2%-lt, milline asjaolu seletub ühelt poolt kõikumistega välislaenude tasumises sõltuvalt nende tasumise tähtaegadest ja kustutus-tingimuste korraldamisest vastavate kokkulepete kaudu, teiselt poolt aga kõikumistega riigitulude laekumises. Väljaarvatud eeltäh. suuremad kõikumised, on alates 1922. eelarveaastast kuni 1931/32 eelarveaastani välisvõlgade kustutus-

summade protsendiline suhe võrreldes järgnevate aastate sama protsendilise suhtega kõrgem, nimelt 8,9%, mis seletub ajaoluga, et pärast 1931/32 eelarveaastat ei tasutud enam kustutusmaksu suurematelt tasuda jäänud sõjavõlgadele Hoover'i moratooriumi tõttu. Selle tagajärjel 1932/33 eelarveaastal algab mainitud protsendilise suhte kahanemine, langedes kuni 2,5%-ni 1939/40 eelarveaastal.

Sellele kahanemisele muidugi avaldab tunduvat mõju riigitulude tõus pärast üldise kriisi ajastut majandusliku olukorra paranemise tagajärjel. Laekunud tulude kogusumma pidev tõus kergendas muidugi ka välisvõlgade tasumist, seda enam, et kustutusmaksude summa omakorda pidevalt kahanes, eriti alates 1933/34 eelarveaastast.

Mis puutub teisesse eeltoodud tabelisse, siis võib märkida lühidalt järgmist. Välisvõlgade kustutussummade protsendiline suhe maksudest laekunud summadesse on kõige kõrgem 1931/32 ja 1932/33 eelarveaastal, nimelt 19,5% ja 20,5%, kus tunduvat mõju on avaldanud muidugi riigitulude vähenemine majandusliku kriisi tõttu. Ka 1933/34 eelarveaastal on tulude laekumine mainitud põhjusel veelgi rohkem tagasi läinud, kuid samal aastal on ka riigivõlgade kustutussummad kahanenud, mistõttu mainitud suhe on kõigest 10,8%.

Üldse algab 1933/34 eelarveaastast kõnesoleva protsendilise suhte pidev kahanemine, langedes 1938/39 eelarveaastal 5,1%-le, mis on seletatav, nagu tabelist nähtub, ühest küljest riigitulude tõusuga ja teisest küljest samaaegse välisvõlgade kustutussummade kahanemisega.

Mis puutub välisvõlgade koormatusse ja osatähtsusesse maksumaksja kodaniku ja riigieelarve ning rahvamajanduse seisukohalt, siis tuleb siin konstateerida järgmist: eeltoodud tabeleis näidatud arvulisest andmeist, eriti protsendilisest suhteist välisvõlgade kustutussummade ja laekunud

üldtulude ja maksutulude vahel selgub, et igaaastaste riigivõlgade kustutussummade tasumine on osutunud riigieelarvele ja maksumaksjale kodanikule kõigiti jõukohaseks ja mõnel eelarveaastal isegi üsna mõõdukaks ja täsihoidlikuks.

Seda väidet kinnitab kujukalt asjaolu, et - väljaarvatud mõned eelarveaastad nagu 1931/32 ja 1932/33 - ülejäänud eelarveaastail moodustasid välisvõlgade kustutussummad laekunud maksutuludest 5% - 12,5%, kuna laekunud üldtuludest moodustasid need summad kõigest 2,5% - 6,9% (väljaarvatud 192 l. ja 1931/32 eelarveaasta).

Kasutatud teosed ja allikad:

1. Prof. dr. J. Vaabel - Sissejuhatus finantsteadusse.
2. Prof. B. Földes - Finanzwissenschaft.
3. Eesti entsüklopeedia - 2. ja 7. köide.
4. Der Grosse Brockhaus - 18.B.
5. J. Janusson ja t. - Eesti Majandus ja selle areng Eesti iseseisvuse aastail.
6. Eesti Pank (1919 - 1929).
7. Eesti Majandus 1935.a. (Eesti Panga aastaraamat).
8. Valitsusasutiste tegevus - 1918 - 1934.a., 1934/35.a.,
1935/36.a., 1936/37.a., 1937/38.a.
ja 1938/39.a.
9. Eesti arvudes (1920 - 1935).
10. Riigi Teatajad - kõik aastakäigud (1919 - 1939/40) -
riigi põhi- ja lisaelarved ja eelar-
vete täitmise aruanded.